

ГЕОПОЛІТИЧНА СКЛАДОВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО ВИБОРУ УКРАЇНИ

У запропонованій статті розглянуто геополітичний напрямок інтеграційної політики України до Євросоюзу, плюси та прорахунки такого рішення, визначено місце та роль нашої країни в сучасному геостратегічному просторі.

Ключові слова: Геополітика, геостратегія, інтеграція, зовнішньополітичний вектор.

В данной статье рассмотрены вопросы геополитического направления интеграционной политики Украины в Европейский союз, плюсы и просчеты такого решения, определено место и роль нашего государства в современном геостратегическом пространстве.

Ключевые слова: Геополитика, геостратегия, интеграция, внешнеполитический вектор.

In this paper considered the direction of geopolitical integration policy of Ukraine in the European Union, advantages and shortcomings of such a decision, defined the place and the role of our country in the present geo-strategic space.

Key words: Geopolitics, geostrategy, integration, foreign policy vector.

Останнє десятиліття ХХ ст. стало надзвичайно важливою, доленоносною сторінкою новітньої історії України. Багатовікова боротьба українського народу за свободу і незалежність завершилась утворенням самостійної держави, відкрила шлях розгалужений системі зовнішніх відносин, створення цивілізованого, демократичного суспільства. За таких умов геополітика для нашої молодої держави набуває додаткової, ще більшої ваги, що визначається об'єктивними чинниками.

Також у 90-х. рр. ХХ ст. розпочалися широкомасштабні і разом із тим унікальні соціально-політичні зміни, що пов'язані з трансформацією всього європейського і геополітичного простору. Їх генеруючим центром є нова Європа – осередок передової цивілізації, безпрецедентне міжнародне утворення, що виникло на основі тривалих інтеграційних процесів і зараз демонструє всьому світові переваги у розвитку соціально-політичної та економічної сфери, забезпечення прав людини, створення для неї гідних умов життя.

Україна обрала стратегічним напрямком розвитку інтеграцію в європейський економічний і політико-правовий простір. Вступ до Європейського Союзу (ЄС) визначений ключовим зовнішньополітичним пріоритетом і стратегічною метою України на найвищому державному рівні.

Питання сильнішої направленості вектору української геостратегії в бік ЄС, а не Росії бентежить багатьох прибічників східного напрямку будівництва зовнішньої політики нашої держави. Ця проблема

розгорнула серйозну полеміку, яка триває вже не один рік. Тому у світлі цих суперечок, необхідно вивчення важливих геополітичних проблем, що сприятиме обґрунтуванню практичних векторів і вимірів сучасної української геополітики.

У свій час чимало видатних українських науковців висували свої концепції про роль географічного фактору в розвитку українського суспільства, розглядали проблеми геополітичних орієнтацій України та її місця в європейському політичному процесі (М. Драгоманов, М. Грушевський, Д. Яворницький, В. Липинський, С. Рудницький, Ю. Липа, І. Лисяк-Рудницький та інші).

Аналіз джерел, досліджень і публікацій свідчить про зацікавленість геополітичною проблематикою як вітчизняних, так і зарубіжних науковців. Їх можна умовно розділити на дві групи. До першої групи можна віднести науковців, які розглядають євро-інтеграційні аспекти сучасної української геополітики на основі економічних показників і окремих політичних чинників. Зокрема це: А. Гальчинський, В. П'ятницький, З. Варналій, В. Чалий, Ю. Рубан, Б. Данилишин, І. Бураковський та інші [7].

Праці названих авторів, на наш погляд, внесли значний вклад у дослідження проблеми та роз'яснення особливостей економічної бази та політичної складової євроінтеграції. Особливу увагу вони приділяють принципу залежності усього інтеграційного процесу від структурно-функціональних змін у світовій економіці, викликаних процесами глобалізації, які не залишили остронь і Україну.

Другий напрям підтримується вченими, що сформувались уже в пострадянський період або тими, хто працював або стажувався за межами України. Вони розглядають європейську інтеграцію не лише з точки зору економічних, а в основному в площині політичних, військових, правових, культурних і соціальних процесів. До науковців другого напряму можна віднести В. Горбуліна, В. Хандогія, В. Гречаніова, І. Бусигіну, С. Биховського, О. Буторіну, М. Каргалову, Н. Кузнецова та інших [7].

Поряд із названими авторами проблематіці місця України в геополітичному просторі присвятили свої праці багато інших вітчизняних та зарубіжних науковців-геополітиків.

Високим рівнем політичної актуальності і зрозумілою дослідницькою зацікавленістю до теми геополітичних процесів у час глобалізації, і місця в них України, пояснюється поява значного масиву літератури та Інтернет-джерел як наукового, так і популярно-пропагандистського змісту з акцентом на дослідження політичної складової євроінтеграції. У них значне місце відведено й Україні.

Основними цілями статті є:

- виділити актуальні проблеми, пов’язані із місцем і роллю України в геостратегічному просторі в контексті євроінтеграційних аспектів;
- навести позитивні чинники співпраці України та Європейського Союзу;
- врахувати причини гальмування інтеграційних процесів та заходи їх подолання.

Важливість дослідження ролі і місця України в новому глобальному вимірі зумовлена кількома чинниками.

По-перше, протягом років незалежності не вдалося подолати глибокий політико-ідеологічний розкол українського суспільства, в тому числі з питань геостратегічного вибору між Сходом і Заходом. Ми не розв’язали проблему національного примирення, не вирішили низки питань по осі «Схід-Захід», багатьох інших завдань. Україна вибудувалась як держава, тепер ми повинні утвердити себе як українська політична нація. Адже історія – це процес самоусвідомлення нацією своєї сутності, і саме усвідомленням себе самої у процесі історії нація здійснює своє призначення.

По-друге, наше геостратегічне положення. Адже Україну часто позиціонують, як «буферну зону» цивілізаційного простору між Заходом і Сходом. Для натівської Європи східні кордони України є лінією розлуки між Європою і Росією, а Росія вбачає в західних кордонах України лінію розлуки між НАТО та СНД – простором, який вважає зоною своїх інтересів.

Така увага до України цілком зрозуміла, адже вона перша в Європі за територією (603,7 тис. кв. км), п’ята за кількістю населення (47,0 млн чол.). По кордонах наша держава межує з країнами ЄС – Польщею (542,3 км), Словаччиною (98,7 км), Угорщиною (135,1 км) та Румунією (608,6 км). На частку України припадає 40 % європейських чорноземів, вона має

більше як на сто років запасів залізної, марганцевої, уранових руд на 400 років вугілля та цінних металів, а головне – історичні і культурні передумови для участі у європейському економічному просторі [5].

Україна розташована в центральній частині Європи (географічний центр Європи знаходиться на території України – в Закарпатті під Раховом) і завжди перебувала якщо не в центрі європейських історичних подій, то під їх постійним безпосереднім впливом ще від часів Київської Русі. Аналіз транспортно-географічного положення дає підстави для висновку про стратегічно важливі геопросторове положення території України в регіоні, оскільки вона має потенційно високий рівень транзитності в центральній частині Євразії.

По-третє, після останніх двох розширень ЄС (2004 р., 2007 р.), зона його впливу вперше наблизилась до західних кордонів України. Змінився ландшафт Європи по кордонах. Внаслідок цього Україна опинилася за штучно створеними розподільчими лініями на Європейському континенті. Якщо до 2004 р. Україна мала рівноправні взаємовідносини з країнами-сусідами, то після входження їх до Європейського Союзу кожна з них відносно нашої держави виступає як складова частина надпотужного економічного блоку з населенням біля 350 млн чол. [3, с. 135].

Розширення ЄС і виникнення спільного кордону між Україною та Євросоюзом об’єктивно зумовили для нашої країни сприятливу ситуацію, відкриваючи додаткові інтеграційні можливості, враховуючи її геополітичне розташування і наявність транскордонних газових, транспортних, енергетичних артерій, розгалужену прикордонну залізничну мережу та інше.

По-четверте, загострення взаємовідносин України з Росією. Про це свідчать:

- гострі дискусії щодо умов і терміну перебування в Севастополі Чорноморського флоту РФ і вартості оренди території, хоча, згідно з угодою, підписаною 21 квітня 2010 року між Медведевим та Януковичем, термін перебування військово-морських сил сусідньої держави закінчується лише у 2042 році;
- постійні загострення питань постачання в Україну газу і його вартості, поряд із вимогою до Росії підвищити оплату оренди газо-нафтопроводів та газосховищ, якими вона користується;
- мясо-молочна «війна», яка привела до зупинки ряду переробних підприємств на Україні і залишила без роботи багатьох працівників галузі;
- різке погіршення стосунків, у зв’язку з намірами України прискорити темпи євроатлантичної інтеграції;
- високий рівень напруги, у зв’язку із звинуваченнями на адресу України щодо поставок озброєння Грузії та участі українських найманців у військових діях на боці останньої.

Ми бачимо, що наша країна займає важливе місце в геостратегічному просторі. І нам дуже важливо зробити вірний та виважений крок у бік вигіднішої сторони, яка даст можливість потужного розвитку України. Не дивлячись на багатовекторність нашої зовнішньої політики, ми намагаємося рухатись у бік

Європи, яка здається нам більш привабливою. Ось чому:

1. Економічний потенціал ЄС та динаміка його розвитку дають можливість дійти висновку про те, що Європейський Союз – це великий ринок збуту виробів та джерело задоволення потреб України в найрізноманітніших споживчих та інвестиційних товарах;

2. Співробітництво України з Європейським Союзом необхідне для технологічного оновлення українського виробництва. Виробничі технології українських підприємств відстають від тих, що їх використовують передові європейські країни, Україна не має капіталу, необхідного для модернізації наявних та створення нових сучасних підприємств. А без модернізації успадкованих від СРСР виробничих структур Україна навряд чи може сподіватися вийти на траєкторію стійкого економічного розвитку та подолати зростаюче відставання від економічно розвинутих країн, які визначають напрями та масштаби динаміки світової економіки;

3. Протягом десятиліть українські підприємства були фактично відрізані від світового ринку. Тому їх вихід на європейський ринок має велике значення як джерело досвіду та практичних вмінь конкурувати з виробниками інших країн, розробляти та реалізовувати стратегію виробничо-комерційної діяльності, зорієнтованої на світову кон'юнктуру відповідних ринків. При цьому слід окремо зазначити, що вміння успішно діяти на міжнародних ринках веде до підвищення рівня та якості задоволення потреб національних споживачів;

4. Розвиток співробітництва з ЄС сприятиме повнішому використанню потенціалу України як транзитної держави, що означає збільшення надходжень від експорту транспортних послуг та розвиток відповідних галузей промисловості;

5. Європейський Союз – це невичерпне джерело досвіду функціонування ринкової економіки та державного регулювання економічних процесів. Очевидно, саме тут Україна може отримати знання щодо розробки та реалізації нової соціально спрямованої економічної політики;

6. ЄС несе в собі досягнення європейської цивілізації в сфері загальнолюдських цінностей демократизму, світових культурних надбань, до яких і спрямована наша держава [7].

Так чому ми не входимо до складу ЄС? У роботі вже згадувалось про важливість України з geopolітичної точки зору. Ми визначили достатню кількість плюсів у євроінтеграції. Так що заважає Європі нас прийняти?

Серед факторів стимулювання руху України до Європи визначальну роль відіграють:

– невідповідність розвитку демократичних інституцій і стану громадянського суспільства європейським стандартам;

– низький рівень економічного розвитку; повільні темпи реформ, які до того ж недостатньо скоординовані із завданнями європейської інтеграції;

– недосконалість нормативно-правового забезпечення підприємницької діяльності в Україні, нерозвиненість базових інститутів економіки; несприятливий інвестиційний клімат; високий рівень корупції й економічної злочинності [2, с. 377];

– непослідовність зовнішньої політики України; слабкість адміністративно-інституціонального забезпечення курсу європейської інтеграції;

– відсутність в Україні впливових підприємницьких кіл і слабкість політичних сил, які б серйозно ідентифікували своє майбутнє з ЄС [6];

Аналіз «факторів стимулювання» дозволяє визначити пріоритетні напрями діяльності органів державної влади України з метою реалізації євроінтеграційної стратегії:

– глибокі структурні перетворення, необхідні для забезпечення стабільного зростання економіки України;

– демократизація суспільних відносин; розбудова громадянського суспільства;

– удосконалення Україною захисту прав інтелектуальної власності;

– приведення національної нормативно-правової бази до європейських стандартів;

– удосконалення організаційно-управлінського компоненту євроінтеграційної стратегії України;

– зміцнення двосторонніх контактів із суб'єктами ЄС, зокрема, з Францією, Німеччиною, Велико-Британією;

– поглиблення прикордонного й митного співробітництва;

– координація боротьби з організованою злочинністю, незаконною міграцією, наркобізнесом, відмиванням капіталів [2, с. 379].

Отже, ми бачимо, що інтеграція України до загальноєвропейського процесу відбувається повільно, але основні причини такого явища треба шукати, насамперед, не в зовнішніх, а у внутрішніх чинниках. Європейський вектор української геополітики визначає саму сутність не тільки зовнішнього, але і внутрішнього життя України.

Безумовно, для входження до Європи Україна має вирішити цілу низку політичних, економічних, соціальних і правових проблем. Здійснити політичні і економічні реформи, підвищити життєвий рівень населення, без чого неможлива інтеграція України в європейські і євроатлантичні структури, регіональне самоутвердження нашої держави в Центрально-Східній Європі.

Наближення до західних стандартів демократії, права та соціально-економічного розвитку буде головною гарантією подальшого прогресивного розвитку української держави. Відтак європейський вектор української геополітики цілком природно починає відігравати для України на сучасному етапі винятково важливу, без перебільшення визначальну роль в розвитку українського суспільства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Василенко С. Д. Європейський вибір України : [монографія] / С. Д. Василенко. – Одеса : «ВидавІнформ» ОНМА. – 2003. – 212 с.
2. Копійка В. В. Європейський Союз : заснування і етапи становлення : [навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів] / В. В. Копійка, Т. І. Шинкаренко. – К. : Видавничий Дім «Ін Йоре», 2001. – 448 с.
3. Нечипоренко О. В. Перспективи, проблеми, шляхи та етапи вступу України до Європейського Союзу / Олександра Володимирівна Нечипоренко // Державний комітет України у справах сім'ї та молоді. – 2004. – 158 с.
4. Українська дипломатична енциклопедія : [у 2-х т.] / [редкол. : Л. В. Губерський (голова) та ін.]. – К. : Знання України, 2004. – Т. 1. – 760 с.
5. <http://uk.wikipedia.org/wiki/%d3%ea%f0%e0%bf%ed%e0>.
6. <http://www.geograf.com.ua/geoinfocentre/20-human-geography-ukraine-world/>.
7. http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Geopolityka/.